

GÜNÜMÜZDE BİYOLOJİ EĞİTİMİNİN ÖNEMİ

*Nurcan ÖZKAN**

ÖZET

Günümüzde öğretmen adayları yeni yüzyılımıza her bakımdan yön verecek bireyler olacaktır. Bu durum, onlara yaşadıkları süre içinde, sürekli ve gittikçe artan bir biçimde daha üst düzeylerde bilgi ve beceri kazandırmayı zorunlu hale getirecektir. Onların yetiştireceği öğrenciler, bilgiye dayalı küresel ekonomide diğer ülkelerin bireyleriyle başarılı bir biçimde yarışabilmelidir. Öğrenciler sorgulayabilen, neden-sonuç ilişkilerini görüp bunlar arasında mantıklı bağlar kurabilen ve gerçek problemleri anlayıp çözebilen bireyler olarak yetiştirilmelidir. Bu hedefe ulaşmak için üzerinde durulması gereken önemli hususlardan biri biyoloji bilimi ve bir diğeri biyoloji eğitimidir.

Ülkemizde belirtilen niteliklere sahip bireyleri yetiştirmek için mevcut olan biyoloji bilimleri öğrenimini ve biyoloji eğitim alt yapımızı daha da iyileştirmek, gelişmiş ülkelerdeki düzeyi yakalamak gerekir.

Bunun için yapılacak ilk iş; halen var olan biyoloji öğretim alt yapısından en üst düzeyde yararlanacak biçimde çağdaş ölçütlere sahip biyoloji öğretim programı geliştirmek ve çağdaş eğitim sistemine uygun yeni yöntemler uygulamaktır. Bu çalışmada, yaşamımızda biyoloji öğrenmenin gerekliliği tartışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Biyoloji Eğitimi, Biyoloji Bilimi, Önem, Bilgi.

THE IMPORTANCE OF BIOLOGY EDUCATION TODAY

ABSTRACT

Nowadays, teacher candidates will be individuals who will direct the new century in many aspects. This situation will make them obliged to bring in higher level knowledge and skills constantly and growingly throughout their lives. The students they are going to train should be able to compete with the individuals of other countries successfully in this global economy based on information. The students should be raised as individuals who can question, see the cause-effect relationships and make logical connections between them and find out the real problems and solve them. To reach this target, one of the significant issues to emphasize is the science of biology and the other is biology education.

In our country, in order to raise individuals with mentioned skills we need to improve

* Yrd. Doç. Dr., Trakya Üniversitesi Eğitim Fakültesi İlköğretim Bölümü Fen Bilgisi Öğretmenliği Anabilim Dalı, Edirne.

the present sciences of biology education and infrastructure of biology education more and reach the level of developed countries.

The first thing to do for this aim is to develop a biology teaching program from the present biology teaching infrastructure in a way that we can benefit extensively and apply new methods acceptable in modern education system. In this study, the necessity of biology learning on our lives is argued.

Key Words: *Biology Education, Biology Science, Importance, Information.*

Gelecek yıllar biyolojik bilimlerin çağı olacaktır. Bu dinamizm içinde biyoloji dersi ilk, orta ve yüksek öğretim gibi genel bilgilerin kazandırıldığı kurumlarda, öğrencilerin kişisel yetenekleri çerçevesinde, onlara insanın doğumundan ölümüne kadar cereyan eden gerek biyolojik gerekse kültürel konuların öğretilmesi, çok yönlü yetişmelerinin ve iyi bir karakter kazanmalarının sağlanması gerekmektedir. Bu genel perspektifi içinde biyoloji canlı bilimi olarak, kültürümüzün kaçınılmaz bir bölümünü oluşturmaktadır. Bu nedenle insanın yaşadığı ortamdaki konumunun belirlenmesinde ona yardımcı olmalıdır. Bununla ilgili doğaya karşı bilinçli, yardımsever ve kendi var oluşunun gereği yapıcı olmasını sağlayan bir sistem yaratmalıdır. Bu sistem içinde biyoloji dersi, canlılığın önemli bir konumda olduğu yaşama alanında, öğrencinin nasıl davranması gerektiğini vermeli, onun çevreyi desteklemesi gerektiğini vurgulamalı, çevrede rastlanan canlıları, objeleri doğru algılamasını, düzenlemesini ve adlandırmasını öğretmelidir (Kızıroğlu, 1988).

Champagne ve Lovitts (1989)'in belirttiğine göre bireylerin karar oluşturma mekanizmalarının gelişiminin büyük oranda eğitimlerinin erken evrelerinde elde edecekleri temel bilgiye bağlı olduğunu öne sürmüşlerdir. Bu nedenle biyoloji eğitiminin öğrencilere sadece temel biyolojik bilgileri ve prensipleri öğretmekle yetinmemesi, bunun yanında yorum yapabilme yeteneklerinin geliştirilmesi zorunlu görülmektedir. İletişim teknolojisinin önem kazandığı günümüzde bilginin ifade edilmesinde geniş olarak yararlanılan grafik okuma, tablo yorumlama ve mevcut bilgilerin en iyi şekilde sunumu büyük önem kazanmaktadır. Bu nedenle biyoloji derslerinde verilen eğitimin mevcut kriterleri karşılaması, bilinçli bir toplumun oluşmasına yardımcı olması beklenen bir durumdur.

Demokratik toplumlarda bireylerin aldıkları temel eğitime bağlı olarak düşüncelerini serbestçe ifade edebilmelerine olanak sağlanması nedeni ile bireylerin verecekleri kararlar çoğunlukla aldıkları eğitim seviyesi ve kazandıkları deneyimlerle doğrudan ilgili olup, eğitim seviyesine uygun davranış sergilemeleri beklenen bir durumdur (Dreyfus, 1995).

Canlılık ve canlılığın temel prensipleri ile ilgili değerleri özümseyemeyen birey ve toplumların olumlu davranış ve tutum belirlemelerinin çoğunlukla mümkün olamayacağı düşünülmektedir.

Brawn (1995)'a göre biyoloji eğitimi diğer bilim dalları arasında denge sağlayıcı, tamamlayıcı önemli bir bilim olduğu savunulur. Bu nedenle her bireyin temel biyolojik prensipler konusunda görüş sahibi olmasının zorunlu olduğunu öne sürer. Temel bir bilim olan biyolojiye dayalı tıp, biyoteknoloji, ekoloji, çevre, tarım, genetik mühendisliği gibi bilim dallarında gözlenen gelişmelerin birey ve toplumu etkilememesi mümkün olmayıp, biyolojik gelişmelerin insan ve içerisinde yaşadığı çevre ile biyosferi doğrudan etkilediği herkes tarafından bilinmektedir.

Son yıllarda gündemden düşmeyen çevre sorunlarına çeşitli ülkeler, bilim çevreleri ve sivil örgütlenmelerce çözüm arayışları sürdürülmektedir. Çözüm bu sorunların kaynağını ve ortaya çıkan sonuçları görebilmeyi, sorunun olduğu bileşenleri ve süreçleri iyi bilmeyi gerektirir (Şimşekli, 2005).

Son yıllarda sadece biyolojide değil diğer bilim alanlarında ve teknolojide de önemli ilerlemeler kaydedilmiştir. Bununla beraber, Dünya da hızla gelişen bilim ve teknolojiye rağmen hızlı nüfus artışı, doğal kaynakların hızla tükenmesi, çevre kirliliği, enerji sorunu, gelişmemiş ülkelerde açlık ve sağlık sorunları gibi birçok sorun çözüm beklemektedir.

İnsanlar diğer canlılar gibi çevrelerindeki canlı ve cansızlarla ister istemez bir etkileşim içindedir. İnsan bilerek veya bilmeyerek, çevresi üzerinde büyük ölçüde denetim kurmuş ve kendisinin de bir parçası olduğu yaşama birliklerini değiştirmiştir. Ancak, bu denetim ve değişimi tam gerçekleştirmiş değildir. Bunun için, insanlar da diğer hayvan ve bitkiler gibi değiştiremedikleri koşullara uymak zorundadırlar. Bu uyumu sağladıkça, soyunu sürdürmekteki şanslarını artırırlar (Yıldırım ve ark., 2005).

Bugünün gençliği yarının erişkinleri olarak biyolojik sorunlar ve canlı varlığı çok iyi etüt edebilmelidir. Bu ise onların gerek genel, gerekse özel biyolojik (çevre, beslenme) konuları zamanında öğrenmeleri ile mümkündür. Günlük biyolojik problemlerle pratik bir şekilde baş edilebilmesi ve kendi vücudu ile ilgili sağlığı açısından bazı bilgilerin öğrenciye aktarılması gerekliliği düşünülmektedir.

Biyoloji eğitimi öğrencinin doğaya ilgi ve sevgisini uyandırmalı ve onun doğaya dost bir yaşam sürdürmesini öğretmelidir. Eğer biyolojik konuların içerik ve amaçları her zaman ana hedef olarak alınırsa, fen bilimlerinin kafa şişirme gibi önemli tehlikelerinden birinin ortaya çıkması

mümkündür.

Öğrencilere canlılara karşı saygılı olma davranışının da biyoloji tarafından kazandırılması gerektiğine inanmaktayız. Bu davranış şekli çok önemlidir. Zira çevre bizim torunlarımıza bırakmak zorunda olduğumuz en önemli biyolojik değerdir. Çevremizde rastladığımız bitki ve hayvan türleri ile bütünleşme ve bu türlerle onların yaşama alanlarını koruma bilinci, biyoloji derslerinde öğrencilere verilmelidir.

Artık herkesin az-çok ilgilendiği ve yaşamın gizlerini yakından anlamaya yol açan “genetik” ya da kalıtım bilimi, doğal bilimler arasında en hızlı gelişme sürecine girmiş bulunmaktadır. Hatta, öyleki 21. yüzyıla “genom çağı” adını vermek belki bu gelişmelerin tanımlanması açısından gerçeği ifade etmek olacaktır. Özellikle son 50 yıllık bulgulara dayanarak, artık organizmaların ergin formlarının nasıl gelişip hangi işlevleri yaptığına ilişkin genetik mekanizmaları belirli bir açıklıkla bilebiliyoruz. Ayrıca, genetik biliminin katkıları ile biyolojik çeşitlilik ve evrimsel olaylar konusunda daha yeni bilgiler edinmekteyiz. Öte yandan, genetik bilimi, geçmişte tarım ve hayvancılık alanlarındaki uygulamaları ile nasıl ekonomik katkılar yapmış ise, şimdi de ‘genetik teknoloji’, insan genetiği konularındaki bilgilerimiz üzerinde derin etkiler bırakmaktadır. Uluslar arası büyük bir proje olarak 1990’da başlayan ve 2000’li yılların başlarında sonlanacak olan İnsan Genom Projesi uygulamaları, insan sağlığının iyileştirilmesine ve dolayısıyla ömrün uzamasına yardımcı olacaktır (Boncuk, 2000).

Birçok sakat çocuk, özünde, ana ve babaların kendi sakatlıklarının kalıtsal olduklarını bilmediklerinden dolayı doğmuştur. Hiç kimse sakat bir çocuk sahibi olmak istemez. Eğer evli çiftler, taşıdıkları genlerden dolayı çocuklarının sakat ya da belirli bir yüzde ile sakat olabileceğini bilseler, büyük oranda çocuk yapmaktan kaçınırlar ya da hiç çocuk sahibi olmadan, bir evlatlık vs. ile yetinmeye çalışırlar. Bu tip bir genetik öneri, zararlı genlerin gen havuzuna eklenmesine büyük ölçüde engel olabilir. Yeter ki bireylerin gen yapıları ve atalarının durumu bir harita şeklinde bilinsin ve hangi hastalıkların ne tip kalıtımla geçtiği geniş halk topluluklarına öğretilsinsin.

En azından evli çiftlerde, bu tip genler saptanırsa, yapay dölleme suretiyle (başka birinden sperma ya da yumurta almak suretiyle) sağlam çocuklar elde edilebilir. Zararlı başat genlerin saptanması ve önlem alınması çekinik genlere göre çok daha kolaydır. Esas sorun çekinik zararlı genlerin kalıtımındadır. Genetikçiler ancak secere incelemesiyle bireyin hangi

şanslarla sakat çocuk meydana getirebileceğini söyleyebilirler. Bu olasılığın yüksekliğine göre çiftler çocuk yapıp yapmamaya karar verebilirler. Doğal olarak anormal çocuk meydana getirme riskinin yüksek olduğu durumlarda çocuk yapma en azından çok sayıda çocuk yapma büyük ölçüde önlenabilir (Demirsoy,1984).

İnsanın doğal çevreyi tahribi sonucunda günümüzde birçok canlı türünün nesli yok olmak üzeredir. Eğer insanın doğal çevreye tehditleri bu şekilde devam ederse doğanın ve doğanın bir parçası olan insanın da yok olması kaçınılmaz olacaktır. Burada biyoloji biliminin ve biyoloji eğitiminin önemi ortaya çıkmaktadır.

Ülkelerin kalkınmasında doğal kaynakların önemi büyüktür. Ülkemiz coğrafik konumu, jeolojik yapısı ve iklim koşulları nedeniyle çok zengin ve kendisine özgü bir biyolojik çeşitliliğe sahiptir. Gerek flora gerekse fauna bakımından Avrupa'daki tür sayısına yakın bir zenginliğe sahiptir. Ülkemizin kalkınmasında çok önemli bir değer taşıyan biyolojik çeşitliliğin belirlenmesi, korunması, araştırılması, yararlanılması ancak nitelikli biyologlar yetiştirmekle ve eğitimle mümkün olabilir.

Biyolojik çeşitliliğin korunması, geniş anlamda içinde yaşadığı doğal alanların korunmasıyla mümkündür. Çünkü türler ve tür toplulukları içinde yaşadıkları çevrenin canlı unsurlarını oluştururlar. Bu nedenle tür çeşitliliğinin korunması, kendi aralarındaki ve çevrenin diğer canlı ve cansız unsurlarıyla olan ilişkilerindeki uyumun sağlanmasıyla mümkün olabilir. Bunun için de türlerin üreyip geliştiği yaşam alanlarının hava, su, toprak ve biyotik unsurlarının bir bütünlük içinde ele alınarak korunması gerekir (Yıldız ve ark.,2000).

İnsanoğlunun günümüzde ve gelecekte biyolojik çeşitliliğe olan gereksinimi kaçınılmazdır. Çünkü insanlar barınma, giyinme, ilaç ve beslenme gibi çeşitli kullanım amaçları olan bitkiler ve bu bitkilerden beslenen hayvanlar sayesinde yaşamlarını sürdürmektedir. İnsanoğlunun parçası olduğu ve varlığını sürdürebilmesi için temel desteği sağlayan ekosistemlerle uyumlu ve denge içinde, yaşam kalitesinin yükseltilmesi ve geliştirilmesi için yani sürdürülebilir kalkınma için, biyolojik çeşitliliğin de sürdürülebilir kullanımının sağlanması gereklidir.

Biyolojik çeşitlilik insanlığın refahına büyük katkıda bulunmaktadır. Gelecekte karşılaşılabilecek olağanüstü durumlara karşı bir güvence olan biyolojik çeşitlilik, insanlığın sahip olduğu fakat önemini tam olarak kavrayamadığı, stratejik öneme sahip bir varlıktır. Bu stratejik kaynakların herhangi bir parçasının yok olması bütün Dünya milletleri için

yoksullaşmaya yol açacaktır. Bu nedenle biyolojik çeşitlilik, Dünya mirasının istisnai öneme sahip bir parçasıdır (Aydoğdu, 2007). Ekolojik dengenin korunması yaşadığımız biyosferde bulunan diğer canlılar ve insanlar için oldukça önemli olup bireylerin alacakları temel biyoloji eğitiminin bu değerlerin korunmasına yönelik çalışmalara katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Biyoloji eğitimi, bireyleri soyu tükenmekte olan türler (özellikle endemik türler) konusunda daha duyarlı kılmalıdır. Aksi takdirde insanların uğraşmaları gereken yığınla sorun içerisinde nesli tükenen bir bitki veya hayvan türünün toplumun dikkatini fazla çekmeyeceği açıktır.

İnsanların faaliyeti sonucu oluşan atıklardan kirlenme meydana gelir. Hâlbuki popülasyon ve kirlenme bugün devamlı bir şekilde artmaktadır ve dolayısıyla tabii çevrenin kendi kendini temizleme olasılığı zamanla tersine işlemektedir (Akman, 2004). Kirliliği oluşturan atık maddeleri bilinçli bir şekilde etrafa bırakmada eğitimin öneminin son derece açık olduğuna inanılmaktadır. Maalesef ülkemizde atıklar konusunda katedilmesi gereken yol oldukça uzundur. Bu durumun okul ve basında daha çok üzerinde durulması gerekliliği düşünülmektedir.

Yangın faktörü ortamın abiyotik ve biyotik faktörleri üzerinde önemli etkiler yaratabilir. Tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de yangın olayları son yıllarda hızla artmış durumdadır. Bunun en önemli nedeni arazi kazanmak amacıyla veya dikkatsizlik sonucu oluşan yangınlardır. Bu nedenle, özellikle ormanlık bölgelerde çok dikkatli olmamız gerekmektedir (Kocataş, 1994). Bu amaçla, orman sevgisi, önemi ve korunması konularında çocukların erken yaşlardan itibaren eğitilme gereği ortadadır.

İlginçtir ki, sanayileşmiş ülkelerde birçok kentli, giderek boş zamanlarını bahçecilik, balıkçılık gibi uğraşlarla değerlendirmeye çalışmaktadır. Kentli, olanakları ölçüsünde, bahçesinde sebze ya da çiçek yetiştirir. Eğer yakınlarda deniz, göl, ırmak varsa, balık tutmaya gider. Olanakları elverirse belki biraz yaban avcılığı yapar. İşte balıkçılık, bahçecilik, avcılık gibi bütün bu uğraşlar, az veya çok düzeyde biyolojik ve ekolojik bilgi kullanımı gerektirir. Boş zamanlarında zevk için, ama ciddi şekilde çiçek yetiştiren kişi, bahçesini en iyi şekilde kullanmak için gerekli bilgiyi edinmiştir. Balık tutabilmek ya da toprağını en iyi şekilde kullanabilmek için, çevresindeki ekolojik koşulları tanıması, doğru değerlendirmesi ve edindiği bilgiyi çevresine uygulaması gerekir (Kışlalıoğlu ve Berkes, 1994).

Gelişmekte olan ülkeler arasında en çok tarım ilacı kullanan

ülkelerden biriyiz ve tüketimimiz her geçen gün kontrolsüz bir şekilde artmaktadır (Aydoğdu, 2007). Bu durum sağlıksız nesillerin gelişmesine sebep olmaktadır. Tarım ilaçlarının kullanımı kurallara uygun yapılmalı, mümkünse kullanılmamalı ve entegre mücadelenin önemi konusunda halkımıza ve özellikle çiftçilerimize bilgiler verilmeli ve bu konu ile ilgili gerekli kuruluşların daha fazla etkili olması gerektiği düşünülmektedir.

Eğitim evresinde öğretilenlerin her zaman bireyin içerisinde bulunduğu toplumun ihtiyaçları ile doğrudan ilgili olmadığını, bazı durumlarda genel eğilimlerle uygunluk göstermediğini söylemek mümkündür. Biyoloji eğitiminde temel prensiplerin öğretilmesi ve bunlara anlamlılık kazandırılması durumunda bu konuların detaylarının bilinmesine ihtiyaç duyulmayabilir. Günümüzde karmaşık bir çalışma sistemine sahip olduğunu bildiğimiz araç ve gereçlerin tümünün çalışma mekanizmalarının tüm bireyler tarafından bilinmesi mümkün olmayıp, ancak aletin mekaniksel çalışma özellikleri ile sağlayacağı faydanın birey tarafından bilinmesi kullanım için yeterli görülmektedir. Benzeri şekilde iyi bir yaşam sürebilmek için insanın tüm anatomik özelliklerinin bireyler tarafından bilinmesi gerekmemektedir. Bu nedenle canlılıkla ilgili temel prensiplerin ve olayların bilinmesi canlılıkla ilgili olaylara bilinçli bir yaklaşımın oluşmasına olanak sağlayabilir. Ancak kalp, kas gibi organların temel anatomik yapılarının bilinmesi bireylerin beslenme, dinlenme ve spor aktivitelerine karşı daha duyarlı olmasına, bir kısım aktivitelerden daha bilinçli yararlanılmasına olanak sağlayabilir. Temel biyolojik bilgilerin birey tarafından öğrenilmesi, bireyin içerisinde bulunduğu ortamı daha iyi tanımasına, gazete ve dergilerde karşılaştığı bilimsel yazıları yorumlayabilmesine olanak sağlayabilir. Toplum tarafından temel biyoloji bilgilerinin yeterince özümsemediği, bireylerin basında sıklıkla duyduğu ve gördüğü DNA, klonlama, kök hücre ve tüp bebekle ilgili yazıları anlamada bir kısım zorluklarla karşılaştıkları bilinen bir gerçektir (Öztaş ve ark. 2005).

Bireylerin davranışlarının şekillenmesinde eğitim öğretim evresinde bireylerin sahip oldukları ekonomik, kültürel, dini, etnik ve ideolojik değerler farklı yollarla bilimsel öğretimi ile etkileşebilir. Buna göre; Bireylerde gözlenen bir kısım davranışların kaynağı sadece bireyin sahip olduğu dini inançlar veya kültürel değerler olabilir. Örneğin, İslam dinine mensup bir bireyin herhangi bir şekilde domuz eti yememesi tamamen dini inançlarına bağlı bir davranış biçimi olup, bu davranışın ortaya çıkmasında herhangi bir şekilde bilimsel değerler bireyin davranışı üzerine etkili değildir.

Erken evrelerde bireyin ve toplumların maruz kaldıkları korku, sevgi,

güzel, çirkin gibi kavramları içeren olaylar çocukların canlı ve canlılıkla ilgili temel görüşlerinin oluşma evresi olarak kabul edilir. Örneğin kurbağa gibi bazı hayvanların bazı toplumlarda sevecen bazı toplumlarda korkunç bulunması çocukların içerisinde buldukları kültürel değerleri öğrenmeye başlamaları ile açıklanabilir. Ayrıca çocuklara erken dönemlerde anlatılan masallar, izledikleri çizgi filmler ve bu toplumların kültürel değerlerine ait hayvan tiplerinin çocuklarda hayvanlarla ilgili temel fikirlerin ortaya çıkmasında ana etken olduğu öne sürülebilir. Bu nedenle genelde insanlar için kullanılan iyi, kötü, asil, zavallı, aptal, akıllı, korkunç gibi tanımlamalar hayvanlar için de kullanılır.

Bir yılanın çocuklar için korkunç olarak algılanması, bir tilkinin oldukça kurnaz olarak düşünülmesi, karganın sesinin oldukça kötü olduğunun düşünülmesinin kültürel değerlerin bir yansıması olarak kabul edilebilir ve bu değerlendirmelerin genelde yanlış olduğunun, gerçeğe ilgisi olmadığını öğrenciye kavratılması için nelerin yapılması gerektiği biyoloji eğitiminin önemli konularından biri olarak ortaya çıkmaktadır (Öztaş ve ark., 2005).

Biyoteknolojik yöntemlerle üretilen hastalıklara karşı dayanıklı, verimli bitki ve hayvan türlerinin gün geçtikçe çoğalmasının insanlığın geleceğini nasıl etkileyeceği uzun zamandır tartışılmakta olup, böyle bir durumda fikir öne sürebilmek için bireylerin ve toplumların konu hakkında temel bilgilere sahip olmaları gerekir.

Biyoloji eğitimine, öğretimine ve araştırmalarına önem veren ülkeler, verdiklerinin karşılığını fazlasıyla alacaklardır. Gelişmiş ülkelerde, biyoloji bilgisi yaşamın her safhasında kendini hissettirmekte ve ekonomiyi etkilemektedir. Örnek olarak tarımda verimin artırılması, ıslah çalışmaları, kalıtsal hastalıkların tedavisi ve ilaç sanayinde yapılan çalışmaları verebiliriz (Özet ve ark., 2002).

Sonuç olarak, biyoloji eğitimi ile kişiye bireyi, çevreyi, toplumu, toplumun gelişimini, bireylerin sağlıklarını ve çevre sağlığını tanıma yeterliliği verilmeye çalışılmaktadır. Her birey temel seviyede de olsa biyoloji eğitimi görmelidir. Hayvanların nesillerinin tükenmemesi, yaşadığımız çevrenin daha sağlıklı olması, toplumumuzun refah seviyesinin artması, sağlık sorunlarımızı minimuma indirebilmemiz ve yeni buluşların olabilmesi için biyoloji eğitiminin üzerinde durulması ve daha etkin bir şekilde kullanılması gereklidir. İleri toplum seviyelerine ulaşabilmemiz bu yoldan geçmektedir.

Kaynaklar

Kızıroğlu, İ., “Günümüzde Biyoloji Dersi ve Amaçları”, *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Sayı 3, (1988), s. 243-250.

Demirsoy, A., *Kalıtım ve Evrim*, Hacettepe Üniversitesi Fen Fakültesi Biyoloji Bölümü Zooloji Anabilim Dalı, Ankara 902, (1984).

Dreyfus, A., “Biological Knowledge As a Prerequisite for the Development of Values and Attitudes”, *J. of Biol. Education*, 29 (3), (1995), 215-219.

Boncuk, N., *Genetik*. Hacettepe Üniversitesi, Fen Fakültesi Biyoloji Bölümü, Palme Yayıncılık, Ankara, 320, (2000).

Champagne, A. B., & Lovitts, B. E., Scientific literacy: A concept in search of definition. In A. B. Champagne, B. E. Lovitts, & B. J. Callinger (Eds.), *This Year in School Science. Scientific Literacy*, Washington, DC: American Association for the Advancement of Science, (1989), (pp.1-14).

Brown, C., *The Effective Teaching of Biology*, Longman, UK, (1995).

Öztaş, F., Yel, M. ve Öztaş, H., “Biyoloji Eğitiminin Canlılar ve Çevreye karşı İnsan Etik Değerlerinin Oluşumu Üzerine Etkileri”, *GÜ, Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Cilt 25, Sayı 3, 2005, 295-306.

Yıldız, K.; Sipahioğlu, Ş. ve Yılmaz, M., *Çevre Bilimi*, Gündüz Eğitim ve Yayıncılık. Ankara, (2000), 1-207.

Yıldırım, Z.; Kasapoğlu, A.; Kandemir, A.; Genç, H.; Örün, İ.; Türkmen, L.; Olğun, Ö.S.; Aydemir, S.; Sarıbıyık, S. ve Şimşekli, Y., *Çevre Bilimi*, Lisans Yayıncılık, Başakşehir- İstanbul, (2005), 184.

Şimşekli, Y., *Çevre Bilimi*, Lisans Yayıncılık, (2005), 184

Aydoğdu, M., *Çevre Bilimi*, Anı yayıncılık, Ankara, (2005), 224.

Akman, Y., Ketenoğlu, O., Kurt, L., Düzenli, S., Güney, K. ve Kurt, F., *Çevre Kirliliği (Çevre Biyolojisi)*, Palme yayıncılık, Ankara, (2004), 299.

Kocataş, A., *Ekoloji (Çevre Biyolojisi)*, Ege Üniversitesi Basımevi, Bornova İzmir, (1994), 564.

Kışlalıoğlu, M. ve Berkes, F., *Ekoloji ve Çevre Bilimleri*, Remzi Kitabevi, (1994), 350.

Özet, M., Arpacı, O. ve Uslu, A., *Biyoloji I, ÖSS'ye Hazırlık ve Liseler İçin*, Zambak Yayınları, Altın Seri, (2002), 258.

GENÇLİK VE SPOR BAYRAMINDA DUMANSIZ HAVA SAHASI***

*Celal KARLIKAYA**
*Nurcan ÖZKAN***

ÖZET

2008 yılında dünyada sigaraya bağlı hastalıklardan yaklaşık 5,4 milyon kişi, ülkemizde ise 100.000 kişi hayatını kaybetmiştir. Bu ölümlerin 2030 yılına kadar her yıl dünyada 8 milyon kişiyi aşacağı tahmin edilmektedir. Sigarayla mücadelenin en önemli başlıklarından birisi de gençleri sigaradan uzak tutmak ve sigaraya başlamamalarını sağlamaktır. Halkın sağlık eğitimi birçok sağlık sorununda olduğu gibi sigara sorununda da gerekli yöntemlerden birisidir. Spor ise, özellikle çocuk ve gençlerin bedensel, zihinsel gelişimi ve sağlığın idamesi için en yararlı etkinliktir. Atatürk'ü anma ve 19 Mayıs Gençlik ve Spor Bayramı'nın kavram ve etkinlik açısından özellikle gençliğe yönelik sigara karşıtı ve spora yöneltici bir sağlık eğitimi fırsatı olduğu düşünülerek eğitim fakültesi öğrencilerince, 19 Mayıs Geçit Töreni etkinliği gerçekleştirilmiştir. Bu etkinliğin fikir, hazırlık, eylem ve sonrasında halkın sağlık eğitimine katkısı değerlendirilmiştir. Tütün kontrolü konusunda deneyimli bir tıp doktoru ile bir eğitim bilimci, öğrencileriyle birlikte bir kortej oluşturmuş, uygun kostüm, pankart ve dövizler taşımıştır. Yürüyüş sırasındaki halkın tepkisi gözlenmiş, öğrencilerin yazılı ödevlerinden duygu ve düşünceleri incelenmiş, yürüyüşü organize eden yöneticilerin ve etkinliğe katılan öğrencilerin duygu ve düşüncelerine başvurularak bu etkinliğin halkın eğitimine olası katkısı değerlendirilmiştir. Ayrıca yerel basında çıkan haberler izlenmiştir. Sonuç olarak bu kortejin verdiği görsel ve yazılı mesajların halk tarafından olumlu bir şekilde algılandığı, coşku ile karşılandığı, etkinliği gerçekleştiren başta öğrenciler olmak üzere tüm ekibin bu etkinliği yapmaktan memnun oldukları ve halkın sağlık eğitimi yönünde katkı sağladığı saptanmıştır. Etkinlik yerel basında olumlu bir şekilde yer almış, eleştiriye rastlanmamıştır. Çok az maliyetle gerçekleştirilen bu etkinliğin tütün kontrolü için uygun ve kullanılması gereken bir yöntem olduğu kanısındayız.

Anahtar Kelimeler: Tütün Kontrolü, Halkın Sağlık Eğitimi, Gençlik, Sigara, Açık Hava Etkinliği, Spor.

**** 4. Sigara ve Sağlık Ulusal Kongresi, 9-12 Haziran 2010 Elazığ'da sunulmuştur.

* Prof. Dr., Trakya Üniversitesi Tıp Fakültesi Göğüs Hastalıkları Anabilim Dalı, Edirne.

** Yrd. Doç. Dr., Trakya Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, İlköğretim Bölümü, Fen Bilgisi Öğretmenliği Anabilim Dalı, Edirne. E-mail: nurcanozkan@hotmail.com

SMOKEFREE AIR ZONE IN THE YOUTH AND SPORTS DAY OF TURKEY**ABSTRACT**

In the year 2008, 5.4 million people died due to smoking related diseases in the World, while 100.000 people died in our country. This number probably will reach to 8 million until 2030. One of the most important tobacco control strategies is youth tobacco prevention. Public health education is one of the most effective antismoking activities. Sports is the best activity for mental and body growth for health and its conductance especially for youth. 19th May, Atatürk Commemoration and Youth and Sports Day, was supposed to be a good opportunity for youth about anti-smoking education and sports promotion. A group of the Faculty of Education students organized the 19th May parade. A medical doctor specialized in tobacco control and an education scientist with a group of students conducted a parade cortege for presenting various banners, costumes and bills. Then verbal and written information was gathered about the activity from students, organizers, local mass media and public in the stadium. The reaction of public was evaluated as positive. Students and organizers were pleased to make such activity. The activity was placed in the local press positively. We think that this activity with a little cost is very useful for public, especially youth health education against smoking.

Key Words: *Tobacco Control, Public Health Education, Youth Smoking, Outdoor Activity, Sports*

Giriş

İçerdiği 4000'den fazla toksik madde nedeniyle, akciğer başta olmak üzere birçok kanserin, kalp hastalıkları ve inmelerin en önemli sebebi olduğu bilinen tütün günümüzün başlıca halk sağlığı sorunlarından birisidir. 2008 yılında dünyada sigaraya bağlı hastalıklardan yaklaşık 5,4 milyon kişi, ülkemizde ise 100.000 kişi hayatını kaybederken, bu sayının 2030 yılına kadar her yıl dünyada 8 milyon kişiyi aşacağı tahmin edilmektedir (World Health Organization, 2008). Gelecekte dünyadaki tütüne bağlı ölümlerin %80'inin gelişmekte olan ülkelerde olacağı beklenmektedir. Mevcut eğilim bu şekilde sürerse 2030'larda her yıl 240.000 Türk vatandaşının öleceği ulusal programda öngörülmektedir (T.C.Başbakanlık, 2006). Önümüzdeki 25 yılda toplam 5 milyon Türk vatandaşını kaybedeceğimizi ve bunun bugünkü rakamlarla 1,5 trilyon dolara mal olacağını tahmin etmek mümkündür (Karlıkaya, 2008).

Bu bilgiler ışığında Türkiye'de, 2008 yılında yapılan araştırmaya göre 15+ yaştaki bireylerin %31,3'ü tütün kullanmaktadır. Bu oran erkeklerde % 47,9 iken, kadınlarda % 15,2 olarak gözlenmiştir. Kentsel kesimde, tütün ve tütün mamulü kullananların oranı % 33 iken, kırsal kesimde %27,2'dir.

Sonuç olarak ülkede yaklaşık 18 milyon kişinin hala başta sigara olmak üzere tütün kullanıcısı olduğu bildirilmektedir (Türkiye İstatistik Kurumu 2009). Edirne’de erişkinlerin %58’i (E: %68, K: %54) sigara içicisidir ve ülkemizde en çok sigara içilen şehirlerden birisi Edirne’dir (Karlıkaya, Deveci, ve Ekuklu 2009).

Gençler arasındaki tütün salgını önemli bir halk sağlığı sorunu olarak tanımlanmaktadır ve sigarayla mücadelenin en önemli başlıklarından birisi gençleri sigaradan uzak tutmak ve sigaraya başlamalarını engellemektir. Çünkü sigarayı deneyen her iki gençten birisi sigara kullanmaya devam etmektedir. Edirne’de yapılan bir çalışmaya göre ortaokul ve lise öğrencilerinin %75’inin sigarayı denediği (erkek/kız: E/K %82/76); ilk deneme yaşının 13 ± 3.4 olduğu; %38’inin sigara içicisi olduğu; %35’inin ise sık sigara içtiği (her gün en az bir sigara) (E/K 43/25) saptanmıştır (Karlıkaya, 2002). Bilir ve arkadaşlarının ülke çapında yaptıkları bir araştırmada lise öğrencilerinde halen sigara kullanma yüzdesi %27,1 bulunmuştur (E/K 31,5/19,9). Türkiye Küresel Gençlik Tütün Araştırmasında (2003) ilköğretim 7-8. ve lise 1. sınıflarda 15957 genç ile görüşülmüştür (Ergüder, Soydal, Uğurlu, Çakır, Warren, 2003). Öğrencilerin %29,3’ü sigara kullanmayı denemiştir (kızlar %21,5 ve erkekler %34,9). Halen sigara kullanma %9,1 (kızlar %5,0 ve erkekler %11,9)’dir.

Spor özellikle çocuk ve gençlerin olmak üzere tüm bireylerin bedensel ve zihinsel gelişimi ve sağlığı için en yararlı etkinliklerden birisidir. Spor sağlığa dair bir etkinlik olarak tamamen sağlıksız bir davranış olan sigara ile bağdaşmaz. Bu nedenle sigara karşıtı mücadelede spor temasını Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ), 31 Mayıs Dünya Tütünsüz günlerinde 2 kez kullanmıştır. Birincisi 1996 yılında “Sigarasız Spor ve Sanat: Oyununu Sigara Olmadan Oyna” ve ikincisi 2002 yılında “Sigaradan Arınmış Spor” başlıklı kampanyalardır. Yine FIFA 2002 yılından itibaren Dünya Futbol Şampiyonalarını tamamen tütünsüzleştirmiştir. Amaç tütün dumansız bir spor kültürü yerleştirmektir.

Bir toplumda sağlığın korunması ve geliştirilmesi için mutlaka gerekli olan ve 1978’de DSÖ Alma Ata Bildirgesi’nde Temel Sağlık Hizmetlerinin (TSH) sağlanması için vazgeçilmez olarak belirtilen etkinliklerden birisi ve birincisi sağlık eğitimi çalışmalarının yapılmasıdır (Gökkoca, 2001). Tütün sorununun çözümünde de başlıca halk sağlığı yöntemlerinden birisi halkı bilgilendirme, bilinçlendirme ve eğitimidir. Ulusal tütün kontrol program hedefi 2010 yılına kadar Türk toplumunun % 90’ında sigara karşıtı bir tutum oluşturmaktır (T.C.Başbakanlık, 2006). Halkı bilgilendirme ve

bilinçlendirme yöntemleri yazılı (kitap, kitapçık, çıkartma, broşür, afiş, pankart, billboard vs.), görsel (TV, sinema vs), internet (web-tabanlı veya e-posta gibi), cep telefonları, radyolar, gazete ve dergiler yoluyla çok geniş bir alanda ücretli veya ücretsiz olarak yapılabilen yöntemlerdir.

19 Mayıs Atatürk'ü Anma Gençlik ve Spor Bayramı'nın kavram ve etkinlik açısından özellikle gençliğe yönelik sigara karşıtı ve spora yönlendirici sağlık eğitimi fırsatı olduğunu düşündürmüştür. Bu çalışma ile bilgimize göre bir ilk olarak, 19 Mayıs Gençlik ve Spor Bayramı etkinlikleri kapsamında yapılan, sigara karşıtı geçit törenine bir kortej ile katılmak ve etkilerini değerlendirmek amaçlanmıştır.

Hazırlık

2008-2009 yılı II. Eğitim ve Öğretim döneminde Eğitim Fakültesi sınıfı öğretmenliği 3. sınıf öğrencilerinden 10 öğrenci bir öğretim üyesi eşliğinde "topluma hizmet uygulamaları dersi" kapsamında içinde sigara bırakma konusu ile görevlendirildi. Bu amaçla Trakya Üniversitesi Tıp Fakültesi Sigara Bırakma Merkezinde ilgili konuda uzman bir öğretim üyesi eşliğinde bir araya gelindi. İlk başlarda sigarayı bırakma hizmetleri konusunda halka yönelik neler yapılabilir diye düşünülerek beyin fırtınası gerçekleştirildi. Sonuçta yapılabilecek etkinlikler arasında 19 Mayıs Gençlik ve Spor Bayramında resmigeçit törenine özel kıyafetlerle bir kortej halinde katılma konusu üzerinde durularak projeler öne sürüldü. Sonra içlerinden bazıları seçilerek onların üzerine odaklanıldı. Kabul gören projeler Azrail, sigara insan, tek bacaklı adam, pankart, afiş ve dövizler taşıyan ve üzerinde dumansız hava sahası ile ilgili çıkartmalar yapıştırılmış üniversite amblemlili kıyafetler giymiş öğrencilerdi. Azrail kıyafeti için başlıklı siyah bir pelerin, yüze takılan maske ve elde taşımak üzere orak düşünüldü (Resim 1-2-3). *Sigara adam* kıyafeti için alt kısmı sarı filtre şeklinde görünen ve üstü beyaz renkli vücuda giyilen 2 adet kıyafet (Resim 1-2), tek bacaklı adam da bir bacağın kesik izlenimi yaratmak üzere kıvrılarak üzeri sigara görünümü verilen 2 tane koltuk değneği (Resim 3) kullanılmaya karar verildi. Proje konuları seçildikten sonra öğrenciler bu konuda görevlendirilerek iş bölümü yapıldı ve herkes kendi projesini hazırlatabileceği yerler ile görüşerek maliyetini ve ne kadar sürede yapılabileceğini hesapladı. Üniversitenin Sağlık Kültür ve Spor Dairesi ile maliyetin karşılanması için yazışmalar yapıldı ve dövizleri taşıyacak öğrenciler için üniversite amblemlili kıyafetler sağlandı. Korteje katılabilmek için Edirne valiliğinden katılacak öğrenci ve

idari ekibi için gerekli izinler alındı. Her hafta düzenli olarak toplanılarak yapılan çalışmalar değerlendirildi. Edirne il sağlık müdürlüğünden sigara karşıtı slogan sözler içeren dövizler temin edildi. Ayrıca gönüllü bir demek tarafından temin edilen “Dumansız Hava Sahası Hareketini Destekliyoruz” ve “Sigarasız ve Temiz Spor” yazılı resimli pankartlar taşındı (Resim 4, 5). Bu arada gönüllü olarak çalışmada arkadaşlarına destek vermek isteyen kendi bölümlerinden 12 öğrencinin de törene katılımı sağlandı. Törende nasıl bir sıra izleneceği planlandı (Resim 5, 6).

Sonuçlar

Öğrenciler 19 Mayıs 2009’da arkadaşları ile birlikte kıyafetler, döviz ve pankartları ile tören alanına geldi. Orada görevli kişiler tarafından yerleri gösterilerek düzen içinde sıraya geçildi. Etkinliği belgelemek amacıyla sıraya girilmezden önce, sırada ve geçit sırasında çok sayıda fotoğraflar çekildi (Resim 1, 2, 3, 4, 5, 6). Bu sırada özellikle törendeki çoğunluğu daha küçük yaşlarda olan diğer öğrencilerin ekibimize ilgisi yoğundu. Geçit başladığında düzenli olarak kortej şeklinde geçit alanından yürüyüş gerçekleştirildi. Geçit esnasında izleyiciler ve basın tarafından sık sık fotoğrafları çekildi ve bu durum öğrenciler tarafından halkı etkiledikleri için büyük bir coşku yarattı.

Yazılı ve sözlü olarak alınan öğrencilerin duygu ve düşüncelerinden bazı dikkate değer notlar şu şekildedir:

- “Sigara Adam” olan bir öğrenci “kostümün dikimi sırasında prova ile bayağı uğraşmak ve tören boyunca o kostümün içinde durmak biraz sıkıcı, bunaltıcıydı ama yine de kostümlerin güzel hazırlanmış olması yürüyüşe renk kattı, dikkat çekti. Basın birçok fotoğrafımızı çekti. Yürüyüş sayesinde halkın dikkatini bu konuya çekebildik ve sesimizi daha çok kişiye duyurabildik.”
- Başka bir öğrenci: “Program öncesinde saat 8.30’da arkadaşlarla stadyumun kapısında buluştuk. Hocamızdan gerekli talimatları aldıktan sonra içeriye girdik, hazırlandık ve törendeki yerimizi aldık. İstiklal Marşı, saygı duruşu ve günün anlam ve önemi hakkında yapılan konuşmaların ardından yürüyüşe geçildi. Stadyum alanında yürüyüşümüzü gerçekleştirirken büyük ilgi topladık. Umarım mesaj yerine ulaşmıştır. Yürüyüşümüz bittikten sonra o alandan ayrıldık. Benim için güzel bir deneyimdi”.
- Diğer bir öğrenci: “Bu hafta diğer haftalara göre daha anlamlı ve önemliydi. 19 Mayıs Gençlik ve Spor Bayramı günü olan bu gün, sigaranın sağlığa olan

zararları ile ilgili Edirne 25 Kasım stadyumunda yürüyüş yaptık. Stadın etrafında elimizdeki pankartlarla bir tur attık ve herkes yani seyirciler bu konuya hassasiyet gösterdiler. Stadyumda biz Trakya Üniversitesini temsil ediyorduk; bence bu gurur vericiydi. Daha sonra yürüyüşü tamamladık ve güzel bir topluma hizmet dönemi geçirdiğime inanıyorum.”

Törenen birkaç gün sonra bazı yetkililerle görüşüldüğünde etkinlikten çok memnun kaldıklarını, bu çalışmadan kendi etkinliklerinde de yararlanacaklarını ifade ettiler. Edirne basınında da bu etkinliğin resminin (Resim 7) yer almasının sevindirici olduğu ifade edildi. Eğitim fakültesi dekan yardımcısı tarafından basında çıkan resimler ve yapılan etkinliğin eğitim fakültesi web sayfasında yayınlanması istendi ve yapılan etkinlikten memnun kalındığı dile getirildi. Tören alanında etkinliklerde görevli bazı lise öğrencileri ile iletişime geçildiğinde çalışmanın en fazla ilgi çeken etkinlik olduğu ve beğeni topladığı dile getirilmiştir.

Sigara ile ilgili böyle bir açık hava etkinliği orada görevli olan öğrenciler ve töreni izlemeye gelen katılımcılar açısından oldukça olumlu bir izlenim yaratmıştır. Tören alanındaki özellikle sigaraya başlama yaşlarında olan ilköğretim ve orta öğretim öğrencilerinde, üniversite öğrencilerinin gerçekleştirdiği etkinlik ilgiyle karşılanmıştır. İl sağlık müdürlüğü tarafından sevindirici bir etkinlik olarak kabul edilmiştir. Ayrıca yerel gazetelerde de yer alması öğrenciler tarafından memnuniyet yaratmış ve takdir görülmek hoşlarına gitmiştir.

Yorumlar

19 Mayıs Atatürk'ü Anma ve Gençlik ve Spor Bayramı Geçit Tören'inde üniversite öğrencilerince bir takım kostüm, döviz ve pankartlar ile yapılan etkinlik başta geçler olmak üzere halkın sigara karşıtı eğitiminde iyi bir fırsattır. Bu açık hava eğitim etkinliği hem izleyiciler, hem etkinlik organizatörleri hem de etkinliği gerçekleştiren öğrenci ve öğretim üyeleri tarafından memnun edici ve yararlı bulunmuştur. Yerel basın da olumlu görüşler eşliğinde etkinliği halka duyurmuştur. Ulusal bir değer ve Atatürk'ün mirası bir gün için herhangi eleştirel bir görüş olmaması da sevindiricidir.

Aslında tütün kontrolünde ana amaç insanları tütünle hiç tanıştırmamak, başlatmamak, yani birincil korumadır. Türkiye Ulusal Program Hedefi (B2.3), 2010 yılına kadar sigara içme oranını 15 yaş altı gençlerde %0'a, 15 –18 yaş arası gençlerde ise mevcut durumun en az

yarısına indirmektedir (T.C.Başbakanlık 2006). İlköğretim 7 ve 8. sınıflar ile lise 1. sınıflarda yapılan Türkiye Küresel Gençlik Tütün Araştırması (GYTS) sonuçlarına göre; öğrencilerin % 29,3'ü sigara içmeyi denemişlerdir (kızlarda % 21,5, erkeklerde % 34,9). Halen sigara içenlerin % 50,4'ü (kızlarda % 42,9, erkeklerde % 53,5) bakkaldan veya marketten sigara almaktadır. İçenlerin % 86,7'si sigara alırken yaşlarından dolayı sigara satın alma konusunda bir güçlükle karşılaşmadıklarını belirtmiştir (T.C.Başbakanlık 2006). Edirne'de çocukların %84'ünün sigara alırken hiçbir güçlük çekmediği, %19'unun tek sigara satın aldığı, %42'sinin gümrüksüz/kaçak/ucuz sigara içtiği saptanmıştır (Karlıkaya, 2002).

Halkın Eğitimi ve Bilinçlendirilmesi alanında Ulusal tütün kontrol program hedefi 2010 yılına kadar toplumun % 90'ında sigara karşıtı bir tutum oluşturmaktır (T.C.Başbakanlık, 2006). Bilgilendirme, bilinçlendirme ve eğitim faaliyetleri ile ilgili temel hipotez şudur: Halkın görüşleri ve sosyal normları tütün tüketiminin değersiz bir şey olduğu şeklinde değiştirilirse tütün tüketimi azalır, kaybolur. Ancak gerçek hayat genellikle bu kadar basit değildir. Belirli bir toplumda bilgilendirme etkinliklerinin etkinliği tütün salgınının evresi ile ilişkilidir. Ancak her durumda bilgi değişim için ana güç kaynağıdır. Kurallar koyma, düzenlemeler yapma, eğitim vs. için mantıklı gerekeceği ancak bilgi sağlar. Bir toplum ve bireyler tütün kullanımı hakkında kararsız, kuşkulu hale geldiğinde, zararlarını, bırakmayı daha fazla düşündüğünde bilgi ve eğitim daha önemli hale gelmektedir. Bilgiye ulaşmada ne kadar fazla kaynak bulunursa sonuçlar o kadar başarılı olacaktır. Halkı bilgilendirme ve bilinçlendirme yöntemleri yazılı (kitap, kitapçık, çıkartma, broşür, afiş, pankart, billboard vs.), görsel (TV, sinema vs), internet (web-tabanlı veya e-posta gibi), cep telefonları, radyolar, gazete ve dergiler yoluyla çok geniş bir alanda ücretli veya ücretsiz olarak yapılabilen yöntemlerdir. Bu yöntemlerde anahtar stratejiler belirlenmeli, etkileyici mesajlar en etkin iletişim kanallarından ve ortamlarından başta yüksek risk altındaki farklı kesimler olmak üzere özel hedef gruplarına ulaştırılmalıdır. Tütün şirketlerinin başlıca hedef grubu 12-16 yaş arası çocuklardır. Eğitim çalışmalarının 6-8. sınıflarda başlaması gerekliliği vurgulanmaktadır. Tüm okullarda tütün kullanılmasını engellemeye yönelik eğitim programları olmalı, tütünün yol açtığı negatif psikososyal etkiler anlatılmalı, tütün kullanmayı engelleyici beceriler kazandırılmalıdır. Tüm okullarda ihtiyaca göre bu eğitim okul-aile birlikleri, dernekler, basın tarafından desteklenmelidir (Karlıkaya, Öztuna, Solak, Özkan ve Örsel, 2006). Daha üst yaş grupları için başta sağlık, eğitim, spor olmak üzere tüm

okul programlarında tütün karşıtı davranış oluşturmaya yönelik eğitim programları olmalıdır ve ulusal programımız bu konuda Milli Eğitim, Sağlık Bakanlığı, YÖK gibi kurumlara sorumluluk yüklemiştir (T.C.Başbakanlık, 2006). Yine ulusal programımız okula gitmeyen, eğitimini yarım bırakan, çalışan, sokakta yaşayan çocuklara farklı yaklaşımlar getirmeli, hedef kitlelere verilecek mesaj ve eğitimler bu özellikler göz önüne alınarak hazırlanmalıdır (T.C.Başbakanlık, 2006).

Sigara konusunda gençlerin kendilerini daha iyi savunabilmeleri için onların kendilerine yönelik reklam ve telkinleri daha iyi ayırt edebilmeleri, istemedikleri davranışlara yönelik çağrılara “hayır” diyebilecek özgüveni kazanmaları, sosyalleşmek için sigaraya gereksinim duymayacakları sosyal becerileri kazanması ve sigaraya başlayan gençler içinde sorunun kriminalize edilmeden, psikososyal destek sistemleri ile çözülmeye çalışılması gerekmektedir. Bu sayılan çalışmaların tümü iletişim programları aracılığıyla yürütülebilir. Bu çerçeveye yakından ve bir bütün olarak bakıldığında, sağlık alanında alışlagelmiş davranış değişikliği programlarında bir felsefe değişikliği gerekliliği görülebilir.

DSÖ, sigara mücadelesinde spor temasını 1996 ve 2002 yıllarındaki 31 Mayıs Dünya Tütünsüz günlerinde iki kez kullanmıştır. Yine FIFA 2002 yılından itibaren Dünya Futbol Şampiyonalarını tamamen tütünsüzleştirmiştir. Amaç tütün dumansız bir spor kültürü yerleştirmektir. 4207 sayılı yasada da bu konuya yer verilmiş; kapalı spor tesislerinin tamamında, açık tribünlerin de en az yarısında tütün tüketimini tamamen yasaklamıştır.

Sağlıklı yaşam biçiminin yaygınlaşması için, kişilerin kendilerinin bunu benimsemelerine ve hayatlarının bir dizi alanında davranışlarını değiştirmelerine gerek duyulur. Hastalığın tedavisinde iyi yazılmış bir ilaç reçetesi ya da iyi yapılmış bir operasyon bir yere kadar işe yarayabilir. Ancak sağlıklı davranışların yaygınlaşabilmesi bu davranışları insanların kendilerince benimsemelerine bağlıdır. Bu, birçok şeye olduğu kadar, sağlık mesajlarının insanlara en rahat algılanır ve anlaşılır biçimde, onların gereksinimlerine dil ve kültürel yapılarına en uygun içerik ve yöntemlerle verilmesine bağlıdır. Çevre sağlığı, işçi sağlığı gibi alanlarda yasal düzenlemeler de çok işlev görebilmektedir. Genel toplum düzeyinde sağlık iletişimi, toplumun sağlıkla ilgili konularda duyarlılığını artırmayı ve en temel sağlık bilgilerinin yaygınlaştırılmasını hedefler. Genel topluma yönelik sağlık iletişimi çalışmaları kimi zaman bilgilendirmeye ve davranış değişikliğine yönelik olabilir. İyi planlanmış iletişim etkinlikleri ile

milyonlarca insana birden ulaşmak mümkündür.

Sağlık kavramının olumlu bir kavram olması düşüncesine dayalı olarak Ottawa Sözleşmesi “sağlık insanların öğrendiği, yaşadığı, oynadığı ve sevdiği günlük hayat ortamları içerisinde insanlar tarafından yaratılır ve yaşanır” düşüncesini ileri sürmüştür. Toplum ve organizasyonel kalkınma deneyimi dayanağına oturulmuş olan sağlığın teşvikine yönelik bu ortam yaklaşımı, insanların zamanlarının çoğunu harcadıkları yer olan organizasyonlar içinde insan sağlığını iyileştirmek amacını taşıyan birçok inisiyatife yol açmıştır. Bunlar arasında Sağlığı Teşvik Eden Şehirler, Sağlığı Teşvik Eden Okullar ve Sağlığı Teşvik Eden Hastaneler vb sayılabilir (Karlıkaya, 2006). Bizim burada ortaya koyduğumuz etkinlik de ulusal düzeyde, milli duyguların da eşliğinde gençlik, spor ve sağlık temalarını bir araya getirmiştir.

Sonuç olarak gençlere yönelik toplumun sigara karşıtı tutum oluşturmada On Dokuz Mayıs Yürüyüşünün kullanılmasının toplum kesimlerinde olumlu bir mesaja dönüştüğü, etkili olduğu ve kullanılması gereken bir eğitim yöntemi olduğu düşüncesindeyiz.

Resim 1. 25 Kasım stadyum bahçesi

Resim 2. Stadyum bahçesinde sırada

Resim 3. Sigara yüzünden bacağı
kaybetmiş insan teması.

Resim 4. Stadyumda sırada beklerken

Resim 5. Stadyumda geçit töreni

Resim 6. Stadyumda geçit töreni

Resim 7. Edirne yerel gazetesinden görüntü

Kaynakça

- Gökkoca, Z. U., ‘‘Sağlık Eğitimi Açısından Temel İlkeler’’, *Sürekli Tıp Eğitim Dergisi*, 10[10], (2001), 371-374.
- Karlıkaya, C., ‘‘Edirne’de Orta Öğretim Öğrencilerinde sigara içme Prevalansı’’, *Toraks Dergisi*, 3(1), (2002), 6-12.
- Karlıkaya, C., ‘‘Sigaradan 5 Milyon Kişi Ölecek’’, Edirne 15.12.2008, 23-6-0009, (2008).
- Karlıkaya, C., Devenci, S., ve Ekuklu, G., ‘‘Edirne’de Sigara İçme ve Bırakma Oranları’’, *Fırat Üniversitesi Sağlık Bilimleri Tıp Dergisi* 23[1], (2009), 25-29.
- Karlıkaya, C., Öztuna, F., Solak, Z. A., Özkan, M., ve Örsel O., ‘‘Tütün Kontrolü’’, *Türk Toraks Dergisi*, 7[1], (2006), 51-64.
- T.C.Başbakanlık, Ulusal Tütün Kontrol Programı Başbakanlık Genelgesi, 2006/29. Resmi Gazete [26312]. 7-10-2006, Ankara, 2006.
- Türkiye İstatistik Kurumu, Küresel Yetişkin Tütün Araştırması, T C Başbakanlık Türkiye İstatistik Kurumu, 2009 April 30, [cited 9 A.D. Jun 28];73, 2008, Available from: URL:
<http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=4044>
- World Health Organization, 'WHO Report on the Global Tobacco Epidemic, 2008: The MPOWER package', World Health Organization, 2008.